

Psychologické požadavky na řidiče

Do profesí se zvýšenými nároky anebo specifickými požadavky na psychiku není možné proto zařazovat kohokoliv bez ohledu na to, má-li anebo nemá přiměřené osobní předpoklady pro danou činnost, bez přezkoumání způsobilosti pracovníků, kteří mají takovéto psychicky náročné profese vykonávat. Proto existuje i *aplikovaná psychologická disciplína – dopravní psychologie*.

Psychologické požadavky na řidiče

- Posuzování psychické způsobilosti řidiče se děje na základě výsledků psychologického vyšetření pomocí vhodných *psychologických metod*.

Nejčastěji se zkoumají tato hlediska:

- vizuální orientační vnímání (pozorování, koncentrace, vnímání),
- psychomotorika (reaktibilita, koordinace),
- intelekt (paměť, logické myšlení, duševní obzor),
- zručnost při řízení vozidla,
- emoční stránka (adaptabilita, úzkostlivost, agresivita),
- motivace a hodnotová orientace,
- osobnostní vlastnosti včetně sociální dimenze osobnosti.

Psychologické požadavky na řidiče

Za klíčová hlediska v dopravním chování řidiče je možno považovat:

- vizuálně-orientační chování – pozorování cesty, okolí, dopravních značek, křižovatek, předvídání,
- reakce – přiměřené reagování na překážky, připravenost brzdit, koncentrace a pohotovost pozornosti,
- psychomotoriku, resp. techniku jízdy – pohyby volantem, koordinace pohybů na ostatních ovládacích prvcích, plynulost jízdy,
- styl jízdy – rychlost jízdy, způsob přejezdu zatáček, rizikovost a bezpečnost jízdy,
- disciplinovanost při jízdě – respektování předpisů, dopravních značek, omezení apod.

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Studium systému „řidič – vozidlo – komunikace“

Spolehlivost celého dopravního systému je dána správnou funkcí a spolehlivostí všech jeho částí:

- Těžiště psychologické analýzy spočívá ve studiu činností **řidiče** a jeho začlenění do systému.
- Podrobně se zkoumá proces přijímání a zpracování informací a řídicí jednání řidiče.
- Závažná je otázka přesnosti, rychlosti a spolehlivosti řidiče a možnosti rozdělení úkolů mezi vozidlo a řidiče. Psychologická analýza **vozidla** se týká především toku informací mezi vozidlem a řidičem, tzn. řešení oznamovacích a ovládacích prvků ve vozidle, interiéru vozidla. Cílem je přizpůsobení konstrukce vozidla psychickým kapacitám člověka.
- Studium **komunikací** se zaměřuje především na psychologické působení komunikace a jejího okolí, vlivy trasy, dopravního značení a signalizace, řešením cest a objektů v jejich blízkosti; působením přírodních a klimatických faktorů.

Studium systému „řidič – vozidlo – komunikace“

Spolehlivost celého dopravního systému je dána správnou funkcí a spolehlivostí všech jeho částí:

- Studium **komunikací** se zaměřuje především na psychologické působení komunikace a jejího okolí, vlivy trasy, dopravního značení a signalizace, řešením cest a objektů v jejich blízkosti; působením přírodních a klimatických faktorů.
- **Výcvik a příprava řidičů**
- **Výchova a výuka účastníků silniční dopravy**, hlavně dopravní výchova dětí a mládeže (propagace, osvěta).
- **Racionalizace a organizace práce řidiče** – režim práce a odpočinku řidiče.
- **Sociálně-psychologické aspekty práce řidiče** (mezilidské vztahy, vztah k práci a pracovní motivace, aj.).
- **Analýza nehodovosti a úrazovosti** (prevence nehod a úrazů).
- **Psychodiagnostika dopravního chování**, psychologické posuzování způsobilostí pro řízení motorového vozidla, diagnostika starších řidičů, ad.

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání

Šetrná jízda

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ENERGETICKÁ AGENTURA
ZLÍNSKÉHO KRAJE, o.p.s.

Psychologická analýza nejnebezpečnějších momentů

Ovlivňující faktory:

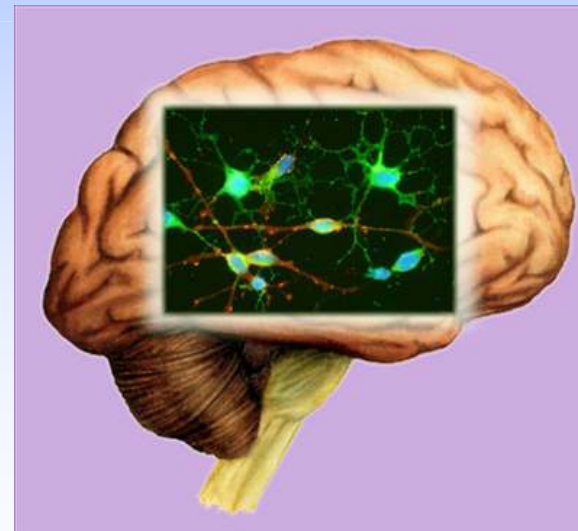
a) ORIENTACE

- zabezpečuje především poznávací procesy.
- V řadě prací je uváděn „postřeh, ostražitost, obezřetnost, duchapřítomnost, předvídavost aj.“ hned vedle „vizuální paměti, stability pozornosti atp.
- Kvalita orientace je především určena stavem organismu, zvláště pak nervové soustavy, a to jak aktuálně tak konstitučně

- Nedostatečné vlohy, schopnosti, vědomosti a dovednosti, stejně jako zdravotní stav, únava anebo momentální vzrušení jinou událostí, orientaci znesnadňují

VNÍMÁNÍ:

- je aktuální subjektivní odraz objektivní reality.
- Je realizován – vedle funkce našich receptorů /snímajících ty kvality podnětů, na které jsou uzpůsobeny/ - především individuální zkušeností, která slouží /za aktivní spoluúčasti ostatních duševních procesů/ - k dešifrování dané situace

b)PŘIMĚŘENÉ REAGOVÁNÍ:

-zatímco orientace zatěžovala především poznávací procesy, je **reagování** složitější úkon, projevující se navíc i citovými a volnými procesy - zaměstnávající tedy celou osobnost člověka.

VYROVNANOST:

- chápeme jako stabilitu, klid, rozvahu, sebeovládání, stálost, ukázněnost a citovou vyspělost.
- Protipóly těchto rysů jsou k úspěšnému řešení dopravní situace zvláště nevýhodné.
- Jsou to citová labilita, vznětlivost, nevyrovnanost, neklid, nezdrženlivost a impulzivita

5. Agresivita v dopravě

AGRESIVITA :

tendence k nepřátelskému, útočnému až destruktivnímu jednání vůči druhé osobě, živočichovi nebo okolí; je to dispozice osobnosti

U člověka je její příčinou často frustrace, kterou v moderní společnosti trpí stále více lidí

AGRESE :

technika vyrovnávání se s náročnými životními situacemi. Vede k odstranění či destrukci překážky stojící na cestě k cíli.

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Agresivita v dopravě

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Agresivita za volantem

- **Jednání nepřizpůsobené aktuální dopravní situaci**, hustotě provozu, stavu komunikace, povětrnostním podmínkám, délce trasy, vlastním schopnostem a zkušenosti se zaměřením škodit ostatním účastníkům silničního provozu
- **S rozmyslem zvyšované riziko kolize**, motivované netrpělivostí, nepřátelstvím nebo snahou o získání času
- **Anonymita** a subjektivně pocíťovaná určitá bezpečnost uvnitř vozidla (tónovaná skla, obtížněji identifikovatelné vozidlo, např. tanga přes SPZ, integrální helmy, apod.)
- Snížení příznaků sociální odpovědnosti (nikdo neví kdo jsem, nikdo se o mne nestará)
- Situační podmíněnost agresivního chování – situace má na lidské chování mnohem větší vliv, než se obecně uznává
- Nalepení se na vozidlo před sebou, nadměrná rychlost, předjíždění v nebezpečných úsecích, gestikulování, houkání či problikávání, stíhání či pronásledování, **užití vozidla jako zbraně**, použití skutečné zbraně

Agresivita za volantem

Road rage – silniční vztek (zuřivost)

- Ve chvíli, kdy se dva řidiči dostanou do konfliktu a každý je přesvědčen, že právo je na jeho straně.
- Přestože se vůbec neznají, jsou schopni se zabít
- Konflikt je pro ně pouhou záminkou
- Často jsou to jedinci trpící úzkostí, frustrování, s nedostatkem sebedůvěry, osobnostně nezralí, s poruchou socializace
- Jízda často slouží k regulaci pocitu sebevědomí a kompenzaci pocitu méněcennosti
- Vyhledávání situačního vzrušení, risk taking behavior, nedostatek anticipace, společenský negativismus a sociální exhibicionismus jsou často příčiny agresivního jednání

Road rage – silniční vztek (zuřivost)

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Adolescenti v dopravě

- Dítě vychovávané k dopravní bezpečnosti bude i bez doprovodu otce, matky nebo jiné zodpovědné osoby napodobovat chování svého okolí. Některá šetření hovoří dokonce o tzv. „**dědičnosti dopravního charakteru člověka**“ jako souhrnu vnitřních předpokladů pro chování v dopravě.
- Vlastněné dopravní prostředky jsou mezi lidmi obecně prezentovány jako **symbol sociálního postavení a prostředek, skrze který lidé vyjadřují sami sebe**. Tento obraz je intenzivně podporován reklamou a masmédií. Slogany typu „*Řídím svůj svět*“, „*V oslnivé formě*“ nebo „*Rozjed' to!*“ – kdy mladý muž naláká krásné stopařky na svůj vůz, prezentují auta jako nezbytný předpoklad úspěchu, věčného mládí, sexuální neodolitelnosti, výkonnosti, ale také svobody, spolehlivosti, jistoty, bezpečí a respektu.
- Ve světle toho, co ovládání vlastního nebo i půjčeného dopravního prostředku pro mnohé lidi znamená, může být zejména pro mladé a navíc **nezkušené řidiče problematické zachovávat zásady bezpečné jízdy**, respektovat pravidla silničního provozu a setrvávat u defenzivního, respektive kooperativního stylu jízdy.

Adolescenti v dopravě

Mladiství vystupují v dopravních situacích v nejrůznějších rolích:

- jako řidiči motorových vozidel,
- jako cyklisté
- jako chodci.

Z hlediska dopravního bezpečnosti adolescenti jako chodci již nepatří do rizikové skupiny dětí a mládeže, kdy nebezpečí úrazu vlivem dopravní nehody je přibližně dvakrát tak velké jako riziko pro chodce mezi 16 až 60 roky. Avšak dospívající chlapci mají jako chodci obecně více úrazů než dívky, protože se obvykle chovají riskantněji. Jejich *impulsivnější a dobrodružnější chování* je přivádí do nebezpečných situací častěji v porovnání s opatrnějšími dívkami.

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Mladiství vystupují v dopravních situacích v nejrůznějších rolích :

- jako řidiči motorových vozidel,
- jako cyklisté
- jako chodci

Z hlediska dopravního bezpečnosti adolescenti jako chodci již nepatří do rizikové skupiny dětí a mládeže, kdy nebezpečí úrazu vlivem dopravní nehody je přibližně dvakrát tak velké jako riziko pro chodce mezi 16 až 60 roky.

Rizikové faktory z hlediska bezpečné jízdy

- **Alkohol:** sehrál roli v 45% případů tzv. disko-nehod
- **Kouření:** nikotin ovlivňuje hlavně vidění ve tmě, kysličník uhelnatý brání přívodu kyslíku ke tkáním – je tlumena činnost centrální nervové soustavy

- **Kuřáci marihuany**

Mnozí adolescenti spojují zábavu ve volném čase s kouřením, alkoholem i s jinými drogami. Při jízdě motorovým vozidlem může jít při jejich nevyježděnosti a nezkušenosti o smrtelnou kombinaci.

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Adolescenti v dopravě – rizikové faktory

Mladiství řidiči ve věku do 25 let:

patří do skupiny motoristů s vyšší četností dopravních nehod, než je tomu u jiných věkových skupin. Víme, že tito řidiči mnohdy vlastní starší vozy, které nejsou v optimálním technickém stavu, což může být vedle jiných příčin, vnější důvod většího počtu nehod u řidičů ve věku 18 – 25 let.

Nehodovost mladistvých motocyklistů :

- Z hlediska důsledků dopravních nehod je mimořádně závažným problémem u mladistvých řidičů nebezpečný způsob jízdy nejen v automobilu, ale i na motocyklu. Statistika nehodovosti udává asi šestkrát větší četnost smrtelných nehod pro motocyklisty než pro uživatele aut.
- Nejčastěji umírají řidiči motorek ve věku 18 – 29 let

Téměř každá druhá nehoda byla způsobena řidičem motorky nejvyšší kubatury nad 500 cm³

Řidiči terénních speciálů – čtyřkolových motorek

- Majitelé čtyřkolek jsou často soukromí podnikatelé, vlastníci soukromých pozemků nebo rodinných statků, kteří užívají toto vozidlo k dopravě ve svých rozlehlých areálech nebo i k vlastní podnikatelské činnosti
- *Čtyřkolkaři* pravděpodobně lehce podléhají nutkání sjet si něco „načerno“ a postupně se stávají hrozbou pro zemědělce, kterým přejíždějí přes louky a výsadbu na polích, pro přírodní parky a jiné chráněné lokality, ve kterých svou bezohledností ničí přírodu a svou rychlou jízdou ohrožují chodce. Na komunikacích jsou nebezpeční hlavně sami sobě a svým spolujezdcům.

Řidiči terénních speciálů – čtyřkolových motorek

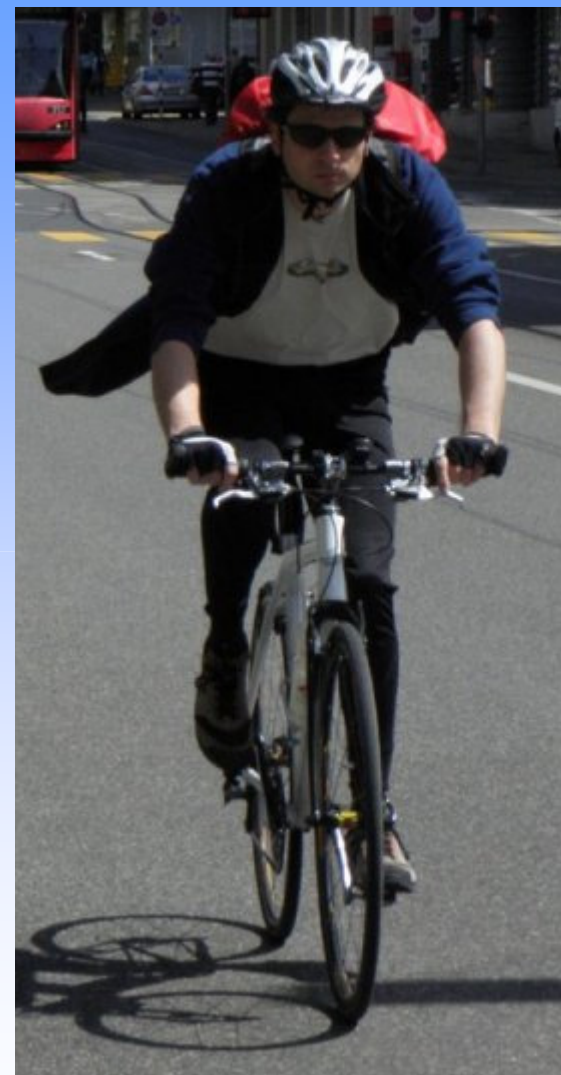

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Adolescenti v dopravě

Cyklisté a bezpečná jízda :

Cyklisté jsou málo viditelní, nestabilní a nedostatečně chráněni

Dlouhodobé udržení návyků řidiče

- Ani ten nejdokonalejší systém ve vozidle nemůže nahradit základní prvek - řidiče a jeho způsob jízdy
- Jedině soustavné vzdělávání řidičů vede ke zvýšení bezpečnosti a hospodárnosti provozu

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

- Bohužel ani nejmodernější technika vozidel, ani ta nejbezpečnější pozemní komunikace nemůže nahradit základní prvek, kterým je osobnost řidiče
- Stále je to řidič, kdo vozidlo ovládá a kdo rozhoduje o způsobu jízdy na pozemní komunikaci.

Význam pravidelných školení :

- Ve všech oborech lidské činnosti, které přímo ovlivňují zdraví či bezpečnost člověka, je soustavné vzdělávání pracovníků uloženo ze zákona.
- Řidiči z povolání proto pravidelně navštěvují povinná školení.
- Jedině teoretická příprava pro konkrétní vozidla spojená s praktickými jízdami s instruktorem může odhalit chybné návyky řidiče a korigovat je.
- Málokterý řidič z povolání si však připustí, že na jeho způsobu řízení je něco v nepořádku.

Význam hospodárné jízdy pro řidiče :

- Snižování výrobních nákladů, je v dnešní době prioritou každé zdravé firmy.
- způsob jízdy řidiče má největší vliv na spotřebu paliva a opotřebení vozidla, tedy má největší podíl na provozních nákladech
- V případě nákladní kamionové dopravy nabízí školení hospodárné jízdy pro řidiče svých zákazníků přímo výrobci vozidel.

Uvědomění a snaha řidiče zlepšovat se :

- teorií zákonitostí provozu vozidla, avšak jen malá část z nich umí tuto teorii využívat v praxi. Každý čerstvý vlastník řidičského oprávnění získává zkušenosti teprve postupně, vlastní praxí, a přebírá zkušenosti a návyky ostatních řidičů ve svém okolí.
- Stejně jako v jiných oborech i v případě řízení vozidla jsou nejčastěji přebírány hlavně návyky špatné a mezi řidiči se šíří mnoho mýtů

- Výchozím bodem pro úspěšné vzdělávání v principech hospodárné, a tím i bezpečné jízdy, je právě uvědomění a snaha řidiče zlepšovat se
- Po překonání tohoto bodu má řidič otevřenou cestu k osvojení si základních principů hospodárné jízdy a okolností

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Řidičský průkaz na zkoušku

- Řidičský průkaz na zkoušku by měl plnit funkci jakéhosi **filtru** pro případ, že by se do výcviku dostal a úspěšně přes závěrečnou zkoušku prošel jedinec s osobnostními rysy, jež jsou neslučitelné s možností bezpečně řídit motorové vozidlo
- Jde o současný trend v zemích EU, který prostřednictvím tohoto nástroje umožňuje motivovat řidiče v prvních letech samostatné praxe k bezpečné jízdě a dodržování příslušných předpisů
- Důvod je prostý: je jím možnost urychleného a zjednodušeného odebrání řidičského oprávnění.

- Řidič tak pod hrozbou poměrně jednoduchého mechanismu odebrání řidičského oprávnění má snahu nejezdit na hranici (příp. za hranicí) svých reálných možností, současně je nucen striktně dodržovat příslušnou legislativu

Energetická efektivita v souvislostech
vzdělávání
Šetrná jízda

Závěrečná zkouška:

- Opakovaný neúspěch u závěrečné zkoušky vedoucí k definitivní eliminaci jedince z možnosti získat řidičské oprávnění - často neuspějí jedinci, kteří mají sice intelekt alespoň v pásmu průměru, nicméně schopnost motoricky ovládat motorové vozidlo, je nad jejich schopnosti.

Použité zdroje:

- www.mdcr.cz/
- <http://www.ibesip.cz/>
- <http://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/cs>
- <http://www.regiony24.cz/13-107963-za-agresivitou-ridicu-stoji-hlavne-hustota-provozu--mini-sef-dopravni-policie-trzil>
- http://www.lidovky.cz/pet-castych-pripadu-ridickske-bezohlednosti-o-nichz-se-mlci-pa4-/ln-auto.asp?c=A110117_124442_ln-auto_mev
- www.auto.cz